

WWW.UNILIB.RS

Број
20
пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број
30
филира

УРЕДНИШТВО:
Трг Престолонаследника Александра број 2.

У СЛИЦИ И РЕЧИ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК
ДУШАН МИЛ. ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

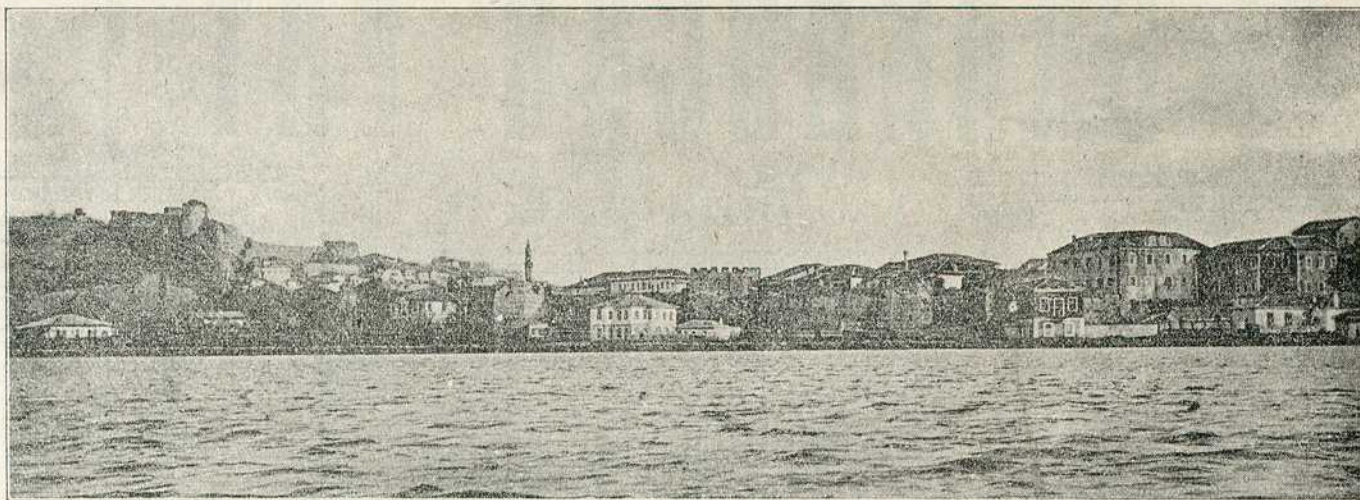

Љубица Луковићка
председница „Кола“ Српских Сестара

Ђенерал Стеван Луковић
командит дринске дивизијске области

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Са ослобођеног српског Приморја: Град Драч посматран с мора.

Зазидан турски заставник у Драчу

— Један загонетан догађај при уласку српске војске у Драч. —

Кад су наше трупе ушле у Драч заробиле су сву тамошњу турску посаду, па је онда одмах организована прва власт и размештене су страже на свима мести ма где је то било потребно.

Али другог јутра, чим је смењен са страже један војник који је стражарио у драчкој тврђавици изишао је сав блед пред дежурног официра и саопштио му:

— Господине поручниче! У граду има аветиња.

— Каква аветиња! прекинуо га је официр.

— Аветиња, утвара, господине поручниче. Нисам је видео. Али сву ноћ је цвилела и превијала. У један час учинило ми се, да ће да се расклопи зид и да ће да скочи на мене.

— Не причај никоме, да ти се не смеју! прекинуо га је онет официр.

Војник је прописно поздравио па отишао и одишта није никоме ни речи рекао.

Али идућег јутра поновило се исто. Војник са страже у граду дотрчао је одмах са страже у своју чету и пренераженим гласом почео причати како је сву ноћ слушао како цвиле аветиња из градских зидина. Вест о аветињи пронела се кроз сву војску, али јој ипак нико сем малог броја војника, није поверовао.

Међутим, још тог истог дана постављене су ипак појачане страже у граду. Неколицина подофицира са војницима очекивали су пажљиво. У граду је владала гробна тишина. Зидине су биле непомичне. Али тада, када је била изгубљена свака нада да ће се чути аветиња, допро је из дубине слаб јак. За њим је дошао други, па се онда глас претворио у јецање и неартикулисане гласове.

Као укупани војници су прво стали, па су се онда полако почели примицати месту одакле је један од њих отрчао да зове официре. Војници су се зауставили пред једним градским платном из кога је допирао све слабији и слабији глас. Чинило се као да се утвара негде одмиче. Међутим, тада је одједном дошао тако јак крик, да су војници одскочили, јер им се учинило да је то нешто живо одмах ту до њих у градском зиду.

У том тренутку стигли су официри. Кад су чули, шта се све десило, онда су они одмах одлучили да руше зид да би тако открили градску тајну. За час су нађени пијучи и ђускије, па се почело брижљиво куцати у зид. И није много прошло, а зид је одјекнуо: Значи: унутра је шупљина.

Четири војника почели су онда ударати пијучима. Камен по камен ломио се, на земљи је лежала већ хрпа камења, цигаља и малтера и најзад се показао мали

отвор у зиду. Још неколико удара и отвор је био толики, да се могло загледати унутра.

Али тада је настало изненађење веће но да је ту била аветиња. На влажном поду, без вести, лежао је човек у турској униформи а више њега, уза зид стајала је омотчица новца свилена турска заставица.

Много је труда стало, док је непознатоме повраћена свест и док је окрепљен, и онда је он испричао, како је и зашто жив зазидан.

Он је био заставник у турској драчкој посади.

Када је пукао глас да стиже српска војска видело се, да је варош готова да се одмах преда. Али телеграфске наредбе из Цариграда гласиле су, да се по држи, јер стиже брза и знатна помоћ. У тој ватри драчка посада је одлучила да се и она преда, пошто се тако малобројна не може борити. Међутим, војничку заставу хтели су пошто по то спасти.

И онда је заставник наговорен да га зазидају у граду заједно са заставом само за три дана док не стигне турска војска. Заставник је био толико уверен у ту помоћ, да је пристао и тада су га тако вешто зазидали, да се споља није ништа познавало.

Трећег дана нестало му је хране а помоћи још није било. Четвртог дана пао је у очајање. После не зна шта је с њим било док нису наишли српски војници и ослободили га. Ваздух је добијао кроз један стари отвор од мазгале на спољној страни градског платна.

Битољска битка

— Распоред турских трупа пред битку — Колико је било Турака. — Наш оперативни план — Борбе од 2, 3, 4 и 5. новембра — Турци покушавају да се пробну на Охрид. — Ноћ између 5 и 6 новембра —

Прва армија, под командом Престолонаследника Александра, победоносно је ушла у Битољ, сломивши и последњи отпор вардарске турске армије, 6. новембра 1912. Тај дан представља славан завршетак наших операција са Турцима — завршетак рата. Оно што је српски народ вековима желео и за чим је жудио тада је остварио.

После наших славних победа над Турцима код Прилипа, Алинаца и Бакарног Гумна, разбијени делови турске вардарске армије журно и грозничаво су се прикупљали за одбрану Битоља, где се намеравао дати крајњи отпор.

Турци су са главнином своје снаге заузели и на брзу руку припремили за одбрану Битоља северно од вароши на десној обали реке Шемнице, на простору од Црне реке па до Коте 1150, са истуреним предњим

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

еловима на Црнобоку (Кота 1200) и Облакову. Овај оу положај Турци били н1 брзу руку утврдили, само ово утврђивање нису извели до краја, због оскудице у времену.

Целокупна снага Турака код Битоља цени се на 60—70 000 људи. У првој линији била су 3 корпуса од по две дивизије, а у резерви, код вароши Битоља, биле су око 1—2 дивизије.

31. октобра почело је груписање за битку наше Прве Армије. Груписање ишло је доста тешко због рђавог времена, планинскога земљишта и врло рђавих путева. Сем овога биле су врло велике тешкоће у исхрани због дугачке, неудобне и једине комуникације Битољ—Прилип—Велес, а просторија на којој се оперисало била је сиромашна и исцрпена.

Приликом подилажења Прве Армије за битољску битку, моравска дивизија II позива која је из Скопља оперисала правцем Тетово—Гостивар—Кичево, 31 октобра избила је правцем од Кичева у висину Прве Армије, и њу је тада Врховна Команда ставила под команду Прве Армије, ради заједничког дејства у битољској битци.

План команданта Прве Армије за битољску битку био је: *обухватни напад непријатеља, пресецајући му одступницу ка Охриду и Флорини*, јер је непријатељ у прво време с обзиром на природу и обим земљишта могао одступити само у оза два правца. Али доцније' када су се Грци од Солуна кренули ка Битољу, у циљу кооперације са нама, одступни правац турски био је највероватнији а вероватно, и једини ка Охриду и даље у Арбанију.

Распоред Прве Армије за битољску битку био је у главном овакав

На десном крилу: моравска дивизија II позива, правац напада непријатељско лево крило Кота 1150 и Превалец Кота 912.

У средини: моравска дивизије I позива и дринска дивизија I позива. Прва је имала да напада на фронт у правцу Кјеромарице, а друга у правцу Црнобока и Снегова.

На левом крилу: дунавска дивизија I позива, правац напада десно непријатељско крило и бок.

Тимочка дивизија II позива била је у резерви армијској, позади средине целокупног распореда.

Коњичка дивизија: на крајњем левом крилу армије са задатком да извиђа у у правцу Флорине, да дејствује у позадину непријатељску, а доцније и да ухвати везу са Грцима.

У току 2. новембра заузеле су коте 1150 и 1200 а 3, 4. и 5. новембру вођене су врло кржаве и упорне борбе око заузимања главнога одбранбенога положаја и коначне победе Турака.

Турци су се под командом енергичног Џавид паше на својим положајима бранили са крајњом енергијом. Они су били свесни, да од исхода битољске битке зависи њихов даљи опстанак у Македонији, бити ил' не бити, па с тога су се са великим пожртвовањем одупирали напредовању наше Прве Армије 4. и 5. новембра покушаван је испад од стране Турака, са снагом од 25—30.000 људи у циљу пробоја у правцу Охрида, али је овај испад јуначки одбијен.

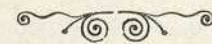
Мрачна ноћ и густа магла између 5. и 6. новембра и недовољна обазривост помогоше Турцима, да један део своје снаге са Џавид пашом одступи ка Охриду, мањи део ка Флорини а остатак је заробљен са великим пленом.

Тако је завршена ова славна битка, која би била још славнија, да су Турци овде доживели свој Седан.

Битољска битка је у пуној мери огледало јаке моралне снаге српских официра, подофицира и војника. Они су у овој битци показали чудо од храбрости и пожртвовања, јер су се поред јаке непријатељске ватре имали да боре са ужасним теренским и атмосферским тешкоћама. На левом крилу армије море од воде, а на фронту и десном крилу, Алпи. Све су то имале наше трупе да савладају под најжешћом ватром. Овome треба још додати реку Шемницу, испред фронта непријатељскога положаја, која је била тако јако надошла, и коју су имале наше трупе под ватром да прелазе.

Војни аташеји, који су били очевидци у битољској битци, немају речи да изразе своје дивљење храбрости и пожртвовању официра, подофицира и редова. Српска је војска овде положила крвав испит

и стекла леп глас. Народ са оваквом војском може се с правом поносити и слободно гледати у своју будућност.

Српска војска

— Оцене страних стручњака —

Један румунски пуковник, који је посматрао српске трупе у борби, изразио се о њима овако:

После пешачења од 40 километара, један одред српске војске путовао је возом ноћу 150 километара, и чим је искрцан продужио је марш 30 километара, па одмах за тим ступио у борбу и извршио јуриш на Бугаре, који су се потучени разбегли. То су војничка подвиза, који заслужују највеће поштовање. Срби имају одличну војску. Њихов престолонаследник издржао је све штрапаце и опасности у средини својих војника.

Ми Румуни радујемо се што смо другови тако изврсне војске.

Њ. В. КРАЉ ПЕТАР I.

ВРХОВНИ КОМАНДАНТ СРПСКЕ ВОЈСКЕ

Наше војсковође

ГЕНЕРАЛ Ђока Михајловић

КОМАНДАНТ ШУМАДИЈСКЕ ДИВИЗИЈЕ ПРВОГ ПОЗИВА

Објава рата затекла је пуковника Ђоку Михајловића на положају команданта шумадијске дивизије, са којом је дошао у састав Треће Армије и учествовао у ослобођењу Косова. Његове трупе избиле су и на Јадранско Море. За успехе своје дивизије пуковник Михајловић је награђен ђенералским чином. Михајловић је постао официр 1876. године и учествовао је у оба турска и у српско-бугарскоме рату 1885. у којима је и одликован. Свршио је једанаесту класу Војне Академије као класни друг ђенерала Степе, Михаила Живковића, Дамњана Поповића, Мишића и др. По свршеном турском рату је, по молби, пензионисан.

Наше војсковође

ПУКОВНИК Андреја Љ. Миливојевић

НАЧЕЛНИК АРТИЉЕРИСКОГ ОДЕЛЕЊА
Врховне Команде

Артиљериски пуковник Андреја Љ. Миливојевић као инспектор за артиљерију у министарству војном много је допринео наоружању и спреми наше артиљерије, која је у оба рата показала тако сјајне резултате, да јој се цео свет диви. У рату пуковник Миливојевић био је начелник артиљериског оделења Врховне Ко-

манде. Са тога важног положаја он је много допринео нашим ратним успесима, те је у знак признања одликован орденом Карађорђевог Звезде. Пуковник Миливојевић је свршио 13. класу Војне Академије и потпоручник је постао 2. августа 1883. године. Учествовао је у српско-бугарскоме рату 1885. Важи као један од најбољих наших артиљеријских официра.

Браћа за браћу

— Словенци и Хрвати за српске рањенике —

Најугледнији представници наше браће Словенаца и Хрвата и српски прваци у Трсту на глас, да је објављен рат Турској упутили су на народ овај заједнички проглас:

Слободне словенске државе на Балкану заиграше крваво коло, да свете Косово, да испуне свој стари завет: за слободу своју и својих!

У тој величанственој и дивској борби нашег народа проти стољетном душманину, Милошевих наследника проти тлачитељу балканске раје, протећи ће на потоке најплеменитије крви наше рођене браће. Огромне су жртве, које домовина тражи у овим судбоносним данима од своје дјече!

И док листом устаје читав наш народ, да пошаље барем мелема рањеницима, док се и туђи свијет, у име човјечности, жури да олакша боли палим ратницима, можемо ли, смијемо ли ми Славени на Приморју да скрштених руку прислушкујемо вапаје хероја који нас кличу у помоћ?

Браћо!

Вашим препуним срцима не треба много ријечи. У ватри се злато куша, у невољи се познају браћа. На посао дакле!

Од нас захтијева братска и људска дужност, да одушевљено, обилно и одмах притечемо у помоћ друштвима Црвеног Крста југословенских држава, која имаду сада пуне руке најузвишенијег посла.

Сваки Ваш новчић, сваки Ваш дарак, благословиће Бог и Народ, који се бори за Крст часни и Слободу златну.

Наше војсковође

ИНЖИЊЕРСКИ ПУКОВНИК

Андре Јовановић

КОМАНДАНТ СРЕДЊЕ КОЛОНЕ ИБАРСКЕ ВОЈСКЕ

Андре Јовановића је први рат затекао као потпуковника у пензији, враћен је у резерву и одређен за начелника инжињерије Ибарске Војске. Приликом наступања ове војске на Нови Пазар потпуковник Андре је добио команду над средњом колоном ове војске,

УНИВЕРЗИТЕТ
И БЛИОТЕКА

која је имала де наступа долином реке Рашке, да напада не фронт утврђеног Новог Пазара и да одржава везу између десне и леве колоне. У овој колони била су два батаљона 11. пука другог позива и трећа батерија шумадијског артиљеријског дивизиона другог позива. Арнаути су великом снагом навалили на ову колону и како је била слаба била је принуђена да се повуче за два километра. Сутра дан је ова колона појачана са још два батаљона и својим садејством много је допринела 9. октобра паду Новог Пазара.

За успехе приказане на Новом Пазару Јовановић је враћен у активу и унапређен у чин пуковника, а за личну храброст награђен је златном медаљом за храброст.

Пуковник Андра је постао официр 2. августа 1883. године са тринајестом класом, коју је свршио као један од најбољих међу одличним својим друговима. С одличним успехом свршио је и виши курс Војне Академије. Учествовао је и одликовао се у српско бугарском рату. Заузимао је разне положаје у инжињерији, па је био и њен командант. Једно време био је и мистар грађевина у кабинету Алексе Јовановића.

Пуковник Јовановић је један од најбољих наших официра своје струке, те је војска само добила, када се он вратио у њене редове.

Наше војсковође

ДЕШАДИЈСКИ ПУКОВНИК

Миљко Поповић

КОМАНДАНТ XIII. ПУКА ХАЈДУК ВЕЉКА

Наша слика представља храброг пуковника, команданта Хајдук Вељкова пука Миљка Поповића пред његовом земуницом под Једреном. Пуковник Миљко је са својим пуком провео под Једреном све време опсаде и одликовао се приликом јуриша када је пало Једрене. У рату с Бугарима његов је пук остао у саставу Друге Армије, те је успешно бранио Пирот од Бугара. Под командом пуковника Миљка 13. пук показао се достојан славног имена кога носи, а његови војници достојни потомци Хајдук Вељкових Крајинаца. За показану личну храброст и успехе његова пука при заузећу Једрена пуковник Миљко је одликован бугарским орленом и нашом златном медаљом за храброст.

Примери Милосрђа

Грга Лесић, ДУША БОЛНИЦЕ ЦРВЕНОГА КРСТА

Ова мала слика и овај скромни лик на њој приказује једнога човека великога срца, који се родио да добро чини. Грга Лесић је — *добар човек*, више о њему не би могли рећи. Он је душа и стуб пете резервне болнице Црвенога Крста код Саборне Цркве. Управник ове болнице Д-р. Вој. М. Суботић — млађи на дан годишњице ове болнице у своме лепом говору предавајући овом честином и неуморно вредном милосрдном човеку Крст Црвенога Крста овако га представља:

„Данас пак по нарочитом одобрењу уваженог председника Српског Црвеног Крста господ. Генерала Франасовића, радо предајем највеће признање, које може дати Српски Црвени Крст, *најзаслужнијем међу заслужнима*; предајем га човеку ретке, управо безпримерне вредности, издржљивости и самопрегоревања у извршењу своје дужности; човеку, чија је брига да сваки рањеник и болесник буде по лекарском упуту понегован, да сваки добије што лекар варади и да о сваком болеснику буде лекар тачно обавештен; човеку, који се дањске године Српском Црвеном Крсту телеграмом из Трста овако пријављивши на своју човекољубљиву дужност: „Желим бесплатно доћи неговати на ратишту рањене војнике“.

„Човеку, који није жалио ни труда, ни времена, па чак ни својих новаца, само да рањеницима и болесницима буде онако, како то изискују високи обзир према ближњему; човеку, који дужност главног добровољног болничара врши ево већ равно годину дана на опште задовољство свих лекара, чија је он десна рука; човеку, кога мирне савести можемо назвати добротвором рањеника и болесника V. резервне болнице Српског Друштва Црвенога Крста у ратовима 1912/13. године.“

Томе немамо шта више додати, јер га је најмеродавнији и најпозванији најлепше оценио. Примивши се добровољно једне тешке али свете дужности он је, без паре и дивара, из чисте љубави према српском јунаку, врши са највећим самопрегоревањем и са ретким успехом. Хиљадама рањеника, који су прошли кроз његову болницу за живота свога сећаће се блага лика, милех речи и братске помоћи Грге Лесића, о коме ће и рањеничка покољења говорити с највећом захвалношћу. Ми се само одужујемо својој савести и својој дужности, када [овом најзаслужнијем међу заслужнима за славне наше рањенике за све његове напоре и труде речемо искрено и свесрдно: *хвала!*“

Врле милосрдне сестре болнице Кола Српских Сестара

Наша жена у рату

— Савремена Српкиња достојна је као мајка Југовића Мајке, вестра Царице Милице и друга Косовке Девојке —

Када је реч о Колу Српских Сестара на првоме се месту мора поменути неуморно вредна и свим бићем предана Колу уважена председница г-ђа Љубица, дична супруга старог српског ратника, ђенерала Стевана Ђ. Луковића, у овоме рату команданта дринске дивизијске области. Г-ђа Луковићка већ од више година све своје слободно време посвећује Колу, које је под њеном управом у своме раду показало сјајне резултате. Она је свугде стигла, она је све видела, она се за све побринула, њој ништа није било тешко учинити само да Коло на сваком кораку постигне жељени успех. Такв рад, а с њим је увек био у пуном складу и рад свих осталих чланица које су се отимале да не буду постидне пред својом представницом, донео је и резултате, који чине част нашем дичном женскињу.

Упоредо са г-ђом ђенералицом Луковићком дужност нам је истаћи са захвалношћу хвале достојан рад уважене госпође Милке, супруге г. Гргура Миловановића, државнога саветника

На горњој великој слици, која представља једну групу неуморних болничарки ове болнице у средини је г-ђа Луковићка, а њој с десне стране, под руком, је госпођа Миловановићка, која је била управник и душа ове болнице.

Од рана јутра до мрклог мрака госпођа Миловановићка, не знајући ни за умор ни за одмор, лебдела је над болницом и болесницима. Они ће се за живота свога увек захвалношћу сећати ове племените госпође, којој је само превелика љубав према Српству давала

снаге, да може издржати оне за њене године неиздржимо штрапаце

Гледајући како даме, под седим власима, врше тешке и напорне послове с младићском снагом и одушевљењем, и младе даме нису хтеле бити постидне, и њих је у раду руководило исто одушевљење, иста љубав према рањеним осветницима Косова и Сливнице и ова је болница било најбоље уређена кошница, у којој је сваки знао свој посао, и сви су га вршили како су најбоље знали и умели.

Прве београдске госпође у овој болници су биле неуморне просте раднице. Да поменемо г-ђе: Ђурђину Николу Пашића, Персу Јаше Продановића, Милеву ђенерала Дамњана Поповића, Соју удову Аце Борисављевића, Јустина удова Живана Ил. Ђукнића, Делфа Ивана Иванића, Ружа Бранка Михајловића, Зорка д-ра Ђоке Николића, Наталија Ивана Павићевића, Зорка Аце Андоновића, па баронце Гризингер и Шлибен, Лејла Пеџет, Јулијана Николајевна Штрэндман и друге уважене даме чија ћемо имена у идућем броју донети.

Наше војсковође

ПОТПУКОВНИК Сретен Ристић

Потпуковник Ристић са београдским пуком трећег позива показао је врло лепе успехе у борбама код Зајечара, на Белој Ради и под Видином. Његови војници га веома хвале као спремног официра и доброг и правичног старешину, који је код својих војника успео да задобије и љубави и поштовања.

Објава рата!

— Прелазак преко границе —

Поноћ је давно превалила. Широки сребрнстим сводом небеским плови месец над пољем покривеним шаторима, под којима се одмара војска. Ватра под шаторима погасила се и само по која жеравица што засветла под поветарцем који брише преко поља и означава долазак зоре.

Под шаторима леже један до другог војници покривени разнобојним ћебетима. Ноћна их зима приблила једног до другог и тако грејући се међусобно, спавају и сањају о кућама, о деци коју су оставили и пословима који очекују руке њихове.

Све је мирно! Само стражарев кашаљ покадшто одјекне по ноћној тишини, те казује да овде има живих душа.

Наједаред се зачу из далека коњски топот Све ближе и јасније, док се у праскозорју не појави коњаник. Неколико речи измењаних са стражарем, сјахивање и одлазак под шатор командантов — дело је од неколпко тренутака, и онда опет настаје мртва тишина. Али не за дуго.

Таман је онај, кога је коњски топот тргао из сна, понова наместио главу да заспи, а ноћну тишину проломи глас трубе

Узбуна!

Под шаторима наста живот; грозничави живот војника, који се на врат на нос облачи и спрема. А труба само пишти кроз праскозорје и као да жури и саму зору да што пре заруди.

После неколико минута, војска је била уфронћена. Војници још по мало буновни, нису у стању да скоцентришу мисли, али инстинктивно осећају да је ту оно што се чекало.

Из даљине се указа командант према средишту војске и грмну гласом полупромуклим и узбудљивим: — Мирно!

Настаде тајац да одма буде прекинут командантовим гласом:

Војници!

Синоћ је наш врховни командант, Његово Величанство Краљ, објавио рат Турској. Нама је указана част да први пређемо границу и потражимо непријатеља! Војници!

Одсудни је час дошао. Ја се надам да се нећемо осрамотити пред Краљем и Отаџбином и да ћемо сви до једнога знати да вршимо своју дужност. Помолимо се дакле Богу, викнимо „живео Краљ!“ „живела Отаџбина!“ па напред у име Бога!!!

И, опет један тајац, тренутни тајац и онда се небо проломи од узвика:

„Живео Краљ! Живела Отаџбина!“ Један пут, два пут па и трећи пут и онда и опет тајац. Све упрло очи у команданта. А он оћута један тренутак и онда, као да се трже из мисли из неке даљине, исправи се и поче командовати:

Мирно!

Нож на пушку!

Капе скини!

На молитву!

И очита се оченаш. Очита се онако како га читају само они који су пред највећом опасношћу — како га читају на смрт осуђени.

И опет команда „мирно!“ и остале команде које је сваки извршавао а нико није ухом слушао, док се не заврши све оним тако простим а тако страшним тако судбоносним:

„Напред марш!“

Јова Адамовић

Престолонаследник Александар

— Српској војсци пред полазак у бој —

Онога дана када је објављен рат Турској, престолонаследник Александар прочитао је прокламацију српској војсци на граници, и после прочитане прокламације, Престолонаследник је држао говор официрима и војницима. У томе говору поред осталог он је рекао и ово:

„Полазимо стопама Великог Карађорђа, који је први започео ослобођење подјармљеног Српства, а који је ослобођење наставио Милош Обреновић, и продужио краљ Милан Обреновић. Ми као потомци ових славних наших предака имамо дужност да продужимо њихово свето дело и да га славом увенчамо.“

Овај говор престолонаследников изазвао је урнебесно клицање целе војске „Живео“.

Одмах после овог говора српска војска јурнула је преко турске границе и за неколико дана уништила турску силу.

На плаво српско Јадране

— Наредба Команданта Албанског Одред бр. 21. са 27. октобар 1912. —

На страни 28. донели смо наредбу ђенерала Боже Јанковића, којом је он као командант Треће Армије поздравио и објавио осталим трупам своје Армије излазак српске војске на Јадране, а овде доносимо наредбу команданта Албанског Одред за полазак на тај тежак пут, који је српској војсци донео нову славу.

Та наредба у целости гласи:

Јунаци!

Наша Шумадијска Дивизија добила је да изврши још само један напоран али и важан задатак.

Ви сте тукли непријатеља код Подујева, Тенеждола и пред Приштином, ви сте издржали најтеже маршеве преко дивље скопске Црне Горе и опасног качничког теснаца по најгорем времену, по некад без хлеба и без добре обуће и задивили сте своје старешине пожртвовањем, дужношћу, трпељивошћу и одлучном храброшћу.

Ми смо освојили многе плодне долине и заузели многе лепе вароши, али нам је остало још да избијемо на српско Јадранско Море, те да нашој Отаџбини отворимо слободан пут за цео свет. То је наша неодољива тежња, због тога и рат водимо, јер ћемо само тако нашу Отаџбину учинити богатијом и срећнијом.

Прикупимо сву своју снагу и јуначки поднесимо нове напоре и нове оскудице, које нас чекају, покажимо да Шумадинцима нема у целој војсци равна у издржљивости, трпељивости и храбрости. Нека нико не заборави да право јунаштво није само храбро тући мрског непријатеља, него и мушки подносити оскудицу и умор.

У овим приликама дисциплина мора бити најстрожија. Нека нико не смеће с ума, да ће се сваки преступ казнити најстрожијим казнама јер од најмањег нереда може произаћи велика несрећа. Ни један војник несме становницима ништа дирнути, па ма каква оскудица била. Све што буде требало, команде ће куповати и плаћати.

Ми смо предходница наше Дивизије, од нас десно другим путем наступа Дринска Дивизија, а лево Моравска. Наш Врховни Командант и наша Отаџбина с нестрпљењем очекују да се појавимо у ледом и топлим српском приморју.

Напред, јунаци, с нама је Бог!

командант потпуковник,

Дим. Ђ. Булић, с. р.

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

МАЈОР † Павле Благојевић
Славно пао на Брегалници.

Пешадијски потпуковник Сретен Ристић
на повратку испред оп...

КАПЕТАН ПРОФ. † Влада Радић
Славно пао на Ретким Букрама.

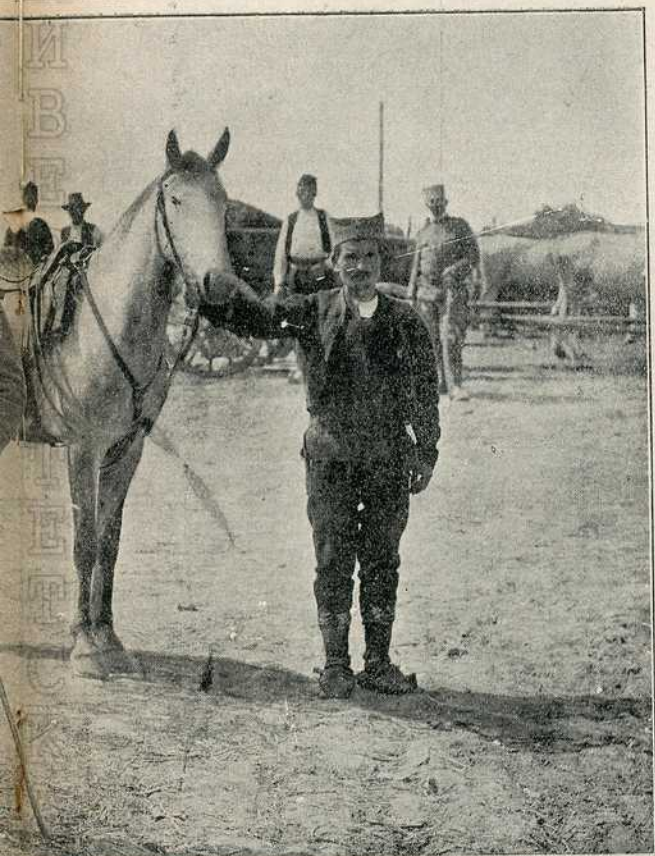

Румунски престолонаследник
Фердинанд
КОМАНДАНТ РУМУНСКЕ ВОЈСКЕ

Пукovníк
начелник штаба
Врховне

[Handwritten signature]

... командант седмог пука трећег позива
... опсађеног Видина.

МАЈОР † **Богосав Марјановић**
Славно пао на Чупинском Брду.

... **Стева Илић**
... инжењерског одељења
... овне Команде.

ГЕНЕРАЛ **Данглис**
НАЧЕЛНИК ГЛАВНОГ ГЕНЕРАЛШТАБА
ГРЧКЕ ВОЈСКЕ.

КАПЕТАН Д-Р **Јосиф Недок**
НА РАДУ У ВОЈНОЈ БОЛНИЦИ У МИТРАВИЦИ,

Како је ослобођено Крушево

— Из бележника једног четника —

Било је то 29 октобра 1912. године. Наша чета добила је задатак да похита пут Крушева и ослободи ово лепо и напредно македонско место.

Дувао је јужни ветар и топио снег. Бујице планинских потока са планине Бушева Чесма, на којој је Крушево, препречаваху нам пут. Шум ветра, жубор бујних потока и зујање поточара, које су пуном паром радиле, испуњаваше ваздух; а ми смо стално питали наше вође:

— Колико има још до Крушева?

Одговарано нам је увек: „још черек сата“. А то „још черек“ понављало се много пута. Сунце је већ нагињало заласку. Облаци се беху прошарали те се провидело местимично плаво небо. Планински ветар је хладно наша зажарена чела. А складно лупање добоша доносио је ветар у сусрет озго са брега. То је омладина из Крушева, што нам иде у сусрет. Већ су се кровови кућа назирали из једне удољине, која је лежала пред нама. Крушево је дакле ту, шапутали су предњи другови, а тај је пријатни жагор ишао од друга до друга док не дођу до последњег. Онда напрегнемо последњу снагу и пођемо парадним кораком уза страну. А то је тешко! Урнебесно клицање проломи ваздух кад смо се појавили међу постројеном поворком. Са обе стране пута пружали су нам руке и ми смо сасвим полако ишли рукујући се на обе стране и са сваким. То нам је добро дошло, да мало отпустимо корак, а кад почеше да притрчавају многи и да се грле наша је колона већ била разлабављена и ми смо се просто речено, помешали са грађанима и ношени непрегледном масом, која је била све гушћа у колико смо се прикучавали вароши. Угледасмо целу слику вароши пред собом, а она је тако прегледна, брдом густо начичкане куће да се ипак могу све пребројати; а тада се разлегну испрекидана музика звона са три лепе и високе цркве. На улазу у варош дочекало нас је грађанство свију редова и народности. Беше подигнут славолук од зеленила и цвећа, украшен заставама савезничких држава. У врху беше уоквирена слика Краља Петра и оба краљевића. Клицало се прво Слободи и ослободилачком народу, а слога између све четири народности изражавана је кратким узвиком: „Да живе сва четири краља!“

Тог дана су доживели Крушевљани дивне часове. Свакоме се оцртавало на лицу срећа и блаженство, а о искренности тог осећања сведочиле су њихове сузе радоснице. Човек физички изнурен и савладан свима незгодама и ратним напорима, често је неспособан да учествује у духовном животу људи; но тад сам необично био дирнут и нисам могао да завставим топле сузе које су ми текле низ образе, ма да сам се трудио да не одам слабост ратника. Сви смо искрено учествовали у радости ослобођених Крушевљана, који су нас китили цвећем. Тад смо осетили да нам је ово најбоља награда после напора. Ти ће нам тренуци остати у спомени кад се будемо сећали на тешко војевање. Дочекани смо искрено, а у томе изразу, држим, леже најлепше особине, којима се одушевљење може изразити.

После поздравних говора пошли смо главном улицом у грчку цркву на благодарчење. Велика црква је била препуна грађанства и изгледала је необично свечано. Нигда се у њој нису уздизале искреније молитве небу него за време те службе. Захвалне песме су брујале неизменично на грчком и словенском. Стари прота је кропио чету и народ појући дрхтавим гласом а сузе су му блистале у очима и скотрљавале се низ белу као сребро браду. Његово је лице сијало младићском свежином. Поносан је био што је одслужио једну тако ретку службу — Слободи.

Излазили смо из цркве лако корачајући, јер смо

у том тренутку заборавили на умор и напоре. Пролазили смо кроз чисте и окићене улице до куцовлашке школе, где нам је био одређен стан. То је велика двоспратна зграда, чиста и уређена као што су и све куће у Крушеву. Ово је једина варош у европској Турској где живе сами Хришћани. Становништво је јако напредно, као што је и њихов лепи град. Сразмерно својој величини ово је најпросвећеније место у Турској. Варош има данас око 10 000 душа, са 12 основних школа и три полугимназије. Имају гимнастичка друштва. А утакмица међу народностима је лепо утицала на општи напредак и развић: Крушева. Пре десет година у време великог устанка у Македонији варош је сва изгорела и порушена, а становници се разбегли по целом Балкану. Виде се свуда по вароши голи зидови од великих и лепих зграда, које су биле украс граду. Ово је планинска варош, те је клима врло здрава, а право је задовољство овде живети лети. Народ је веома вредан чист и уљудан. Бави се трговином и занатима, а многи иду по другим балканским државама да зраде и да се усаврше. И они који стеку довољно средстава за живот на страни, као и обични печалбари, сви се врате у своје лепо Крушево да живе од стеченог имања, као рентијери или као трговци или занатлије да примене стечено искуство на корист развића свог родног места.

За два дана нашег бављења у Крушеву, сваки је од нас био гост у ког госгољубивог грађанина; а они су сви такви. Домови су им чисти и уређени. Свуд смо лепо обдарени каквим предметом домаће израде за спомену, али нама је најдража успомена сећање на заједничко светковање ослобођења Крушева.

Крсто.

Косовски осветници

ПЕШАДИСКИ КАПЕГАН ПРВЕ КЛАСЕ

† Љубомир Анђелковић

Стари ратник који је учествовао у сва три пређашња наша рата 1876 1877 78 и 1885 86. капеган Љубомир је био срећан што је и у озоме рату могао узети учешћа као командант батаљона са којим је учествовао у ослобођењу Приштине. Провиђење му није досудило, да у том походу узме до краја учешћа и да види до краја остварен петвековни сан српскога народа. Болест га је приморала, да се из Приштине врати у Ниш, где је после десетодневног боловања предао своју племениту душу Богу, задовољан, што је доживео, да турску силу види сломијену.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Душан Радовановић

СЛАВНО ПАО НА МЕРДАРИМА

Душан Радовановић, економ из Гуњице округ ваљевски, младић од својих 24. година, свршени студент пољопривредне Академије у Чешкој и Немачкој и резервни потпоручник, први је пао у борби на Мердарима од непријатељског олова. Сахрањен је у рачанском гробљу. Извештен о томе отац је одмах похитао да свога јединца пренесе код своје куће, те да му бар гледа гроб, споменик и слику његову, кад није могао да га гледа жива.

Разговарао сам са његовим оцем и видим да му је врло тешко на срцу, али да јуначки подноси своје болове тешећи се тиме, да је имао сина јединца али да је јуначки погинуо за свој народ. Ми му честитамо на његовом одишта јуначком срцу и желимо, да се и остали родитељи на овога оца угледају.

Тело јунака 13. октобра пренесено је из Раче у Куршумлију, а из Куршумлије кроз Прокупље и Ниш железницом у родни крај где је свечано погребен.

Слава славно палим!

Косовски осветници

† Машан Ј. Бурановић
КОМАНДАНТ СПУШКОГ БАТАЛИОНА
СЛАВНО ПАО НА БАРДАЊОЛУ

Као командант славног спушког баталиона храбри Машан је рањен већ при заузећу Дечића, али он баталион и борбу није напуштао, до год је у себи осећао и мале снаге. Приликом јуриша на Бардањол 27. јануара 1913. командант Машан је неустрашимо јурио пред својим војницима у жице пут непријатељских шанчева. У томе јуришу храбри Машан задобио је неколико смртних рана али је ипак успео да ускочи у турски шанац. Његови војници су га изнели из окршаја и он је сутра дан од задобијених рана умро у 35 години. Сахрањен је пред црквом села Враке, уз почасте какве Црногорци одају највећим јунацима својим.

Слава славно палом!

ПЕШАДИСКИ ПОТПУКОВНИК
† Коста Наумовић

Као гарнизонар нишки потпуковник Наумовић је одређен за команданта 12 пешадијскога пука другога позива са којим је пошао срећан и весео, што му се као старом ратнику дала прилика да на челу војника Цар Лазареве престонице пође на Косово. У саставу Ибарске војске, под командом ђенерала Михаила Жив-

ковића, потпуковник Наумовић је узео учешћа и у овоме светом рату за ослобођење, али за мало, јер га сустиже болест. И ако је био ровитог здравља, и по савету лекара није требао да иде на границу, пок Наумовић, који је учествовао у три пређашња рата, није могао одолети своје родољубивом срцу да узме учешћа и у овоме рату. Болеснога су га гренили у Ниш где је у руској болници умро 27. новембра. Као млад официр потпуковник Наумовић је учествовао у српско-бугарскоме рату 1885, када је допао и рана, које је једва преболео.

Слава му!

Наши јунаци

РЕЗЕРВНИ ПОТПОРУЧНИК
Љубомир Којовић

ВОДНИК 1. ЧЕТЕ 2 БАТАЉОНА, II ПУКА, II ПОЗЛВА

Којовић је био један од најбољих официра овога пука. Учествовао је у борби на Мердарима, где је лако рањен, али чету није напуштао. Истакао се у борби на Приштини, Феризовићу и Кракорници. Као најбољег водника у целом својем батаљону мајор Мирослав Ј. Пилегић одредио је Којовића као водника чете Барбуловићеве те су њих двојица са четом војника за три дана разоружали сву Горњу Реку, преко 20 села у њој, и то све без крви и без отпора. Једино је до борбе дошло у селу Кракорници, где се Којовић сјајно показао. Његове јуначке подвиге у борби на Кракорници ми смо опширно описали у напису „Сви за једног“ на страни 94, 95, 107, 125 и 123. За јуначке подвиге своје потпоручник Којовић је одликован златном медаљом за храброст. Учествовао је и у рату с Бугарима и одликовао се у свакој борби у којој је био његов пук.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Свештеници на бојном пољу

АРХИМАНДРИТ Мирон

ДИВИЗИЈСКИ ПРОТОЈЕРЕЈ ДУНАВСKE ДИВИЗИЈЕ
ДРУГОГА ПОЗИВА.

Како је објављен рат архимандрит Мирон, старешина манастира Рајновца, напустио је повучен и миран живот у удобним манастирским ћелијама и пошао и сам у свети бој да помогне освети Косова. Добио је положај дивизијског протојереја дунавске дивизије другог позива, с којом је био на Куманову и после Кумановске победе отишао под Једрене. Са српском војском архимандрит Мирон издржао је под Једреном за све време опсаде и као одличан свештеник и прави родољуб тамо је много допринео, да се одржи дух у наших војника, који су се за Бугаре борили и излагали своје животе као за српске идеале.

С крстом у руци одлични родољуб и примерни служитељ светога олтара налазио се увек међу својим ратницима, који су га необично волели, јер је он међу њима ширио љубав, пружао утехе, крепио их надом и задахивао патриотским жаром. На бојном пољу имао је пуне руке посла, али је он свугде стигао и све свршавио како је најбоље могуће. У сломену наших војника, који су се борили под Једреном ост. на увек овај честити слуга Божија олтара, који се на ратном пољу показао, да је достојан свога високога чина и свете хаљине, која покрива једно племенито и родољубиво српско срце.

Наши Четници

Један од оних скромних пионира, који су годинама припремали народ ослобођених крајева за велике догађаје, који су наступили, јесте и војвода Стеван Ђела, који је од незаборављивог војводе Глигора научио хајдуковати и за своје се Српство борити. Више од десет година Стева Ђела је четовао по српским крајевима у Турској. Био је један од најбољих четника и брзо му је поверено, да и сам води своју чету, са којом је српској ствари много допринео. Он је био један од оних, који својим животом није располагао и вазда је био готов, да га жртвује за српске идеале. Када је објављен рат Турцима он је био пун среће, јер је веровао, да ће до-

Војвода Ђела — Стеван Недић

живети остварење свога идеала, ослобођење свога роднога краја, са четом својом у одреду војводе Вука војвода Ђела био је у претходници Прве Армије. Учествовао је у борбама на Куманову, Прилипу и Битољу и са својом четом доспео је чак до Едбасана. Учествовао је и одликовао се и у рату са Бугарима, залажући свој живот за слободу свога дома.

Војвода Ђела је родом из битољског краја, који се може дичити овим својим сином.

Наши јунаци

ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

Вукашин Марјановић

КОМАНДИР ЧЕТЕ У 18. ПУКУ

Симпатични поручник Вуле је један од великих јунака, чије су заслуге остале ненаграђене. На Куманову он је био у најстрашнијем положају, али није малаксао

УНИВЕРЗИТЕТСКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

нити губио присуство духа. Био је јунак коме су се његови војници дивили, али му то нису признали претпостављени, јер га нису могли видети... То њему није сметало, да се у рату с Бугарима бори снагом лава. У крвавој борби на Говедарнику тешко је рањен, но чим је мало прездравио вратио се у команду не тражећи поштеде. Поручник Вуле је један од оних скромних српских официра, о коме се мало зна, али који је своју српску и официрску дужност вршио како је најбоље било могуће.

Осветници Косова и Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† **Јордан Поповић**

водник у I. батаљону III. пука II. позива
Подлегао ратним тегобама

Потпоручник Јордан је један између многих учитеља, који су се у овоме рату одлично показали, који су исто онако добро водили чете убојника, као што су вешто децу тих ратника учили књизи. Као водник у славном трећем пуку другог позива, у батаљону пок. потпуковника Косте Михајловића-Руса потпоручник Јордан се борио на челу својих земљака Пироћана, у чијој се средини родио, међу којима је радио, и пред којима је смело у смрт срљао, претходећи им свакад примером. Учествовао је у свима борбама Недићеве дивизије од Мердара до Облакова и свугде се као јунак показао; те је одликован сребрном медаљом за храброст у рату с Турцима. У рату с Бугарима на Реткли Буки и даље такође се као прави јунак понео. Био је у небројено крвавих окршаја, али му не би суђено, да погине од кур-

шума непријатеља, пред којим никад није задрхтао. Опака колера захватила је и његово већ дугим ратним тегобама извурено тело и он јој је подлегао 13. јула у Кочанима, срећан што је доживео победу и над Бугарима. Јордан је родом из Великог Боњинца, у Лужници округ пиротски, где је и учитељевао. Био је одличан учитељ и одушевљен Србин, који је свој род љубио.

Слава му!

Косовски осветници

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† **Бранко Боранијашевић**

водник I. чете, 2. батаљона, X. пука таковског
Славно пао 17. јуна на Дренеку

У опису борбе на Дренеку, на страни 362, ми смо забележили херојску смрт овога младог јунака. Потпоручник Бранко са својим пуком учествовао је у ослобођењу Косова и умирењу Арнаута. У борби с Бугарима пао је првога дана борбе, када је на челу свога вода јурнуо у најгушће непријатељске редове. Својом смрћу допринео је српској победи на Дренеку. Тело му је изнето из ватре и пренето у родно му место Чачак, где је с великим почастима погребен. Пок. Бранко био је интеллигентан трговачки помоћник у Београду, ревносни члан „Душана Силног“, који се одушевљавао да падне за Српство.

Жртве своје дужности

† **Јован В. Богдановић**

студент медицине

На дан 4. септембра 1913. преминуо је у Нишу **Јован В. Богдановић**, студент медицине на бечком Универзитету, у 22. години своје младости. Пок. Јован је као лекар за све време рата био на раду при војној болници у Нишу, где га је напоран и тежак посао, који је он савлађивао са највећом савесношћу, оборито у постељу из које се више није ни дигао.

Јунаци са Мердара, Косова, Феризовића, Качаника, Тетова, Кичева, Облакова, Злетова, Рајчанског Рида Брегалнице, Кочана, Калиманске Чуке, Црног Камена и Грленских Положаја.

Активни и резервни официри 2. пешад. пука II позива Моравске Дивизије са својим прослављеним командантом, храбрим пуковником Душаном Васићем

Наше Војсковође

ГЕНЕРАЛ Стеван Луковић

На првој страни овог броја доносимо лик једног личног супружанског пара, генерала Луковића и Госпођу му супругу. Г-ђи Луковићки смо се за њен родољубиви рад одужили у чланку о Српској жени, а уважени јој супруг генерал Луковић заслужио је ову пажњу не само као стари одлични наш ратник, но и као човек, који је по својим силама вољно и корисно српској војсци послужио и у ова два рата као командант дринске дивизијске области. И ако човек у годинама њему није било тешко да се одвоји од своје куће и да иде у Ваљево, да прими једну тешку дужност, коју је он вршио на велику корист српске војске и на потпуно задовољство меродавних војничких кругова. Стари генерал је младићском снагом и одушевљењем старијег ратника неуморно радио и својим радом дао је најбоље резултате. Признање му није изостало, јер је за заслуге у овим ратовима одликован орденом Светога Саве другог степена.

ПУКОВНИК Стеван Илић

Пукovníк Илић у оба рата био је на положају начелника инжењерије Врховне Команде и са тога положаја много је припомогао нашим ратним успесима. Али још више од тога он је нашој ствари и нашим успесима допринео као српски војни изасланик у Цариграду. На овом важном положају он је провео неколико година ипратећи са највећом пажњом кретања и спрему турске војске. Успевао је, да буде благовремено и тачно обавештен о свему што се типало турске војске. Благодарени његовоме раду нашој Врховној Команди у многоме су олакшане операције према Турцима, јер смо тачно и исцрпно знали све што смо требали знати о противнику. За велике заслуге своје пукovníк Илић је,

а није он сам, остао ненаграђен, јер је добио само златну медаљу за ревносну службу.

Пукovníк Илић је из чувене 13. класе, која нам је дала најбоље официре. Свршио је и виши курс и учествовао и одликовао се у првом рату с Бугарима 1885.

Осветници Косова и Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР † Богосав Марјановић

Славно пао на Чупином Брду.

Храбри мајор Марјановић као командант првог батаљона осмог пешадијског пука другог позива, борио се под Једреном, док овај силни град под моћним ударцима друге српске армије није пао Бугарима у руке. У награду за пожртвовање своје мајор Марјановић, као и многи други знани и незнани витезови наши, добио је од браће Бугара куршум у своје племенито срце. У крвавом боју на Чупином Брду 26. јуна мајор Богосав славно је пао око 3 часа по подне, када је свој батаљон водио на јуриш. Сахрањен је био у Куманову у порти нове цркве Св. Тројице, одакле га је породица пренела у Пожаревац, где је 30. јула свечано погребен Мајор Марјановић јс био одличан официр и прави јунак. За заслуге је награђен мајорским чином и одликован златном медаљом за храброст.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† Петко Илић

КОМАНДИР ЧЕТЕ У 2. БАТАЉОНУ, 2. ПУКА, 2. ПОЗИВА

Мучким нападом на трећи пук другог позива на Мердарима Арнаути су успели да потисну наше трупе док није приспео други пук другог позива, који се на глас о мучком нападу форсираним маршем кренуо из Куршумлије под командом свога храброг команданта пукovníка Душана Васића. Снажним налетом потомци

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Топлице Милана и Косанчић Ивана натерали су надмоћнијег непријатеља у дивље бегство, али су тај успех морали платити многим драгим жртвама. У тој борби 6. октобра као јунак пао је резервни пешадијски поручник *Петко Илић*, замљорадник из засеока Гарића, код Прокупља. Петко је био врло отресит и бистар сељак, који је знао значај војске и који је своју љубав према њој показао спремајући се за резервног официра, да као такав на челу својих Топличана и Косаничана славно падне у крвавом окршају са петвековним душманином. Погребен је са великим почастима у Прокупљу, које ће се вазда поносити овим гробом и знаним и незнатим гробовима небројених својих најбољих синова, који у ова два рата не жалећи своје животе славно падоше за крст часни и слободу златну, ослобођувајући од Косова заробљену браћу и бранећи ослобођене од немачке браће Бугара. Слава му!

Војничко гробље

— Чесма „Косово“ код Призрена као споменик палим официрима Треће Армије

С леве стране Бистрице а поред пута који води за чувену и злогласну Љум, подигнуто је војничко гробље које је подељено на четири парцеле. Заузимајући места команданта гробље је свуд унаколо засађено ружама и родним дрветима. Изпарцелисано је, стазе су насуте ситним шљунком а с леве и десне стране поред стаза засађено је дивно цвеће а такође и на гробовима палих и умрлих наших хероја у овом светом рату.

У првој парцели, с десне стране од улаза, налазе се само два гроба (слика на стр. 280) у којима вечан санак почивају два див јунака, два млада хероја, на којима је крстовима исписано:

„За спас Српства погибе у 16 год. Мирко С. Петровић, из Црне Горе гимназист V године као добровољац на Везеровом Мосту 4. новембра 1912.“

На другом крсту пише:

„Милан Дулановић, пешадијски поручник“.

Благо мајкама које су их родиле. Благо држави која има овакве синове! Слава им!

Испод гробља удаљено један километар налази се ново подигнута чесма са три луле, висине око 2¹/₂ метра и 3 метра ширине. Чесму су подигли инжењерци Шумадијске Дивизије I позива народне војске. На њој су, више лула урезане ове речи:

„Браћи Призренцима — студенац Косово —“ с леве стране изрезана је 1389. а с десне 1912 год. и ови стихови.

„Чувај студенац за освежење,
Слушај вечито жубора пој,
Мисли на Српства васкресење
Бори се ради за народ свој,
У кући нек ти чистоћа веје,
И души песму за варод крој,
У срцу љубав нек радост сеје
У мишици сила, Бога се бој.
Путниче стани одахни дахом!
Чуј шта би жубор зборити знао,
Да ти се ђедо са богострахом
С поносом дично Србином звао.
Иди на гору и планину
Грмове питај, свак камен зна,
Стари ти предак ко Србин мину
Клицаћеш громко: „Србин сам ја“!

С леве и с десне стране чесме на плочама су урезана имена оних официра Треће Армије који су погинули у овом рату.

На малој узвишици око чесме подигнут је леп парк са неколико стаза и израђених фигура засађених цвећем.

Осветници Косова и Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Проф. Влада Радић

СТАВНО ПАО 17. ЈУНА НА РЕТКИМ БУЉВАМА

Скромни јавни радник и одлични васпитач омладине, професор *Владимир Радић* пошао је у рат као резервни поручник и командир 1. чете 4 батаљона III. пешадијског пука Недићеве моравске дивизије другог позива. У овој дивизији било је пуно одличних резервних официра, а професор Влада и као војнички старешина и као неустрашимо храбар ратник био је један од најбољих. Покојни Радић био је у свима пословима одличан радник и грађанин. Кад је отпочео рат, он је узео учешћа као резервни официр и одликовао се већ у самом почетку својом изванредном храброшћу и самопрегоревањем. У боју на Мерларима, он се толико био ангажовао да се још тада била пропела вест да је погинуо. Срећом онда га је та зла коб мимоишла, али овога пута, у страшном окршају при злузумања Ретких Букова, он је оставио свој честити живот на бојном пољу. Он је био врло драг као друг и пријатељ, али је, још више од тога, његова личност била симпатична личност отменог грађанина и одличног наставника. Његовој јадној госпођи и сиротој дечици, коју за собом оставља, нека буде извор снаге у њиховој дубокој жалости за својим родитељем његова најлепша успомена, коју је честити њихов добри отац за собом оставио.

Пок. Радић је син поносне Шумадије. Родио се у Доњој Рачи, у крагујевачком округу. Љубав према школи довела га је у Београд, где је свршио другу гимназију злотатећи се и послужујући по београдским кућама. По свршеној матури ступио је у природно-математички одсек филозофског факултета Велике Школе, коју је свршио борећи се са највећом оскудицом. Чиновничку каријеру почео је као писар Велике Школе, одакле је отишао за наставника Грађанске Школе у Бел. Градиште, па за тим у Прокупље, одакле је 1904., после поласног професорског испите, добио за суплента, а 1. јануара 1905. и за професора гимназије у Пирсту, где је остао до краја свога живота. Радић је био врло способан наставник, који је уживао љубав и поштовање својих ученика. Поред своје редовне дужности неко време био је заступник директора гимназије, директор приватне женске гимназије и управник занатлијске школе. На дужности је увек био ревосан и тачан. И ако сеоско дете сиромашних родитеља Радић је био отмен господин, који је одвајно и благородством своје душе.

Учествовао је и у политичком животу и у прошлој Скупштини био је неко време народни посланик, као заступник пиротског округа, у коме је кандидован као други квалификовани на листи самосталних радикала.

Као један од најбољих и најхрабријих командира чета у рату с Турцима одликовао је златном медаљом за храброст и награђен капетанским чином. У рату с Бугарима био је с четом на предстражи на Ретки Буки. Бугари су мучки с великом снагом навалили на његову чету и нагнали је на одступање. Но храбри Пироћани нису одступили без велике невоље, очајнички су бранили сваку стопу земље, а командир им проф. Влада и овде је, као и додје, био увек у првом борбеном реду, док један непријатељски куршум у зору 17 јуна не учини крај животу храброг капетана. Погребен у сред срца капетан Влада је пао и непријатељу је одмах било лакше да обезглављену чету потисне. Мртво тело капетана Владе његови храбри планинци, који су га необично вољели, покопали су на самом бојном пољу код села Ракуфа, одакле га је породица пренела септембра у Пирот где је погребено уз опште учешће. Слава јунаку!

Осветници Косова и Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР
 † Владислав Ђорђевић
 КОМАНДАНТ III. БАТАЉОНА, V. ПРЕКОБРОЈНОГ ПУКА
 СЛАВНО ПАО НА ВЛАСИНИ.

Храбри мајор Влада пошао је у рат као командант трећег батаљона петог, шумадијског прекобројнога пука с којим се одлично показао и у првом и у другом рату. У првом рату учествовао је у освојењу Новог Пазара, а за тим је целу зиму провео по арнаутским селима.

Када су нас Бугари мучки напали 17. јуна и његов пук добио је наредбу за покрет на границу, 19. јуна су стигли на Зајечар, одакле су после три дана хитно упућени на Власину, где су Бугари били великом снагом и силно кидисали да се пробију. Храбри шумадинци одбили су Бугаре и прогонили су их чак до Босиљ града. На дан 3. јула приликом повлачења шумадијске дивизије мајор Влада био је са својим батаљоном у заштитници 10 и 11 лука и том приликом је, на Миљевској пољани, код Босиљ града, изненађен бугарским препадом, а не желећи да се преда непријатељу, славно је пао, као прави јунак.

Мајор Влада је рођен у Краљеву, свршио је подофицирску школу и био је један од најбољих официра из ове школе. За заслуге у рату унапређен је у чин мајора.

Војничке врлине красиле су овог официра, који није жаљиво дати и живот за Краља и Отаџбину.

Слава славно палом!